

Erdélyi Örmény Gyökerek

Füzetek

Fővárosi Örmény Klub időszaki kiadványa
I. évfolyam 1997/8. szám

1997. október

„Emlékek nélkül,
népeknek híre csak
árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén du. 17 órakor - hívtatán és hívtatlanul - mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis u. 1-3. I. emeleti zenetermébe.

Naptár

Valamikor jobban megültük október 6 emlékét ! Ma már alig. A magyar-örmények azonban megemlékeznek róla, hisz a 13-ból 2 közülünk való.

Az egyházban tisztelték a katona - majd lovag-szenteket (Szent György, Szent Demeter, Szent Tivadar).

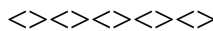
Most egy ideillő himnuszt idézünk, hisz katonákról van szó e napon is.

Saragán: Szent Tivadar (és a többi katonaszent) ünnepén

Ó Szent Tivadar, katona és valóságos tanúságtevő, Krisztusnak bátor bajnoka, aki cserébe adtad testedet lelkedért mint váltságdíjat, és nem vetted figyelembe a király fenyegetéseit, hanem a Magasságbelinek indítására, szemlélve, hogy az ő lelkük ég, e célból tüzet vetted a bálványaid templomára: könyörögj érettünk most is az Úrnál a mi lelkünkért, akik ünnepeljük a te győzelmed napját dicsőséges küzdelmedben.

/néhai Kovács Géza ford./

dr. Sasvári László

A Simaiak

Írta néhai Korbuly Domonkos

III. rész

A már említett Gábrus Zakariás a kéziratban maradt „Kátárjál e” verseskötetének 65. lapján is megörökítette a templomépítést:

Öz jékéghéchin Ávétmán Sinel töváv ázg Simáján.

Áh gitenász barekám,

Özártöszunkhözs börnelu

Károgh cshim cshi hárácelu:	Háj lézvov hosz kipásdöper
Ászdvász szörtánch kipátvörer,	Mek berán senki chodsáen
Vorpesz ághkhöten ágháen.	
Az ávédmán /Annunciatio/ egyházát	Építette a Simai család
Oh tudd meg barátom,	Nem vagyok képes könnyemet
Visszatartani és nem sóhajtani	
Visszatartani és nem sóhajtani	Örmény nyelven tisztelte
Szívből imádta Istent	Egy szájjal a dúsgazdag úgy,
Mint a szegény és a tanácsnok.	

A Salamon templomot 1899-ben ismét renoválták és kibővítették a Világosító Szent Gergely kápolnával. Ez volt Magyarországon az egyetlen Világosító Szent Gergely kápolna.

Tévesen elterjedt hiedelem, hogy a régi diaszpórák örményei kereskedéssel foglalkoztak. A Szamosújvárra költözött kereskedők kisebb része volt a kereskedő, a többség iparos volt. Simai Salamon főbíró készítette el a csizmadia cég szabályzatát 1721-ben, amikor már működött a tímár és a szűcs cég.

Az örmény kereskedők egy része nyersbőrökkel kereskedett. Egy-egy báránybőr kereskedő évente 40.000 bőrt is felvásárolt, azt a szűcsökkel megcsáváztatta. A bálákba kötött bőroket tavasszal Debrecenben, ősszel Pesten adták el.

A kecskebőröket a tímárok vásárolták meg és kordovány vagy szattyán bőrnek dolgozták fel. Szamosújvárt 20 kordovány üzem dolgozott. A kész bőroket részben Erdélyben, részben Magyarországon, nevezetesen Debrecen városában adták el.

Simai Salamon vezette be a bejelentési kötelezettséget. Aki be nem jelentett embernek adott szállást, 24 forint büntetést fizetett. /Mind a 12 tanácsnok összesen egész évre 100 Ft fizetést kapott./

Salamon emlékét sokáig őrizte az erdélyi örménység. 1855-ben Szamosújváron még utca viselte a nevét.

Simai Salamon erős kézzel fogta össze a Compániát is. Egyik határozata:

„ Mi Szamosújvár, Erzsébetváros és Gyergyó közönsége ezt határoztuk: ha e három város közül bármelyik olyan dolgot írna, vagy tudósítás nélkül elhatározna, ami mindnyájunkat érdekel és egyik a másikat arról nem értesítené, akkor azon város polgárai templomuk javára 200 Ft büntetést adjanak, elkövetett tettüket pedig rontsák el.” Szamosújvári gyűlés 1727-ben.

A többi Simai főbíró egy-egy intézkedése is az erdélyi örmények mindennapi életét tárja elénk. Simai Gergely főbírósa alatt vette zálogba a város a szamosújvári állami uradalmat, amelyhez 23 falu tartozott.

Simai Tódor szervezi meg az adószedő hivatalát, egy tisztviselővel, akinek évi fizetése 100 Ft volt 1740-ben. Tilalmazza a dohányzást - eredménye ugyan nem volt, de aki az utcán vagy az udvaron dohányozni merészelt, az 24 Ft büntetést fizetett.

Simai Tódor főbíró takarékosági rendeletei népszokásokat is tiltottak. Megtiltja 1772-ben a házasság előtti nőrablást. Megszabja a lakodalmi költségeket is, nehogy az ifjú pár kárára sokba kerüljön. Az I. osztályu polgár borral együtt elkölthetett 100 Ft-ot, a II. osztályu 50 Ft-ot, a III. osztályu 30 Ft-ot és a IV. osztályu 15 Ft-ot.

A szamosújvári örmények az adófizetésüket meghatározó vagyoni helyzetük szerint négy osztályba voltak ugyanis sorolva. A besorolást azonban nemcsak az adófizetésnél érvényesítették, hanem az öltözködésnél, vendégeskedésnél is. Ugyancsak Tódor tiltotta a halotti tor, a temetés utáni lakomázás megtartását is.

Simai Gergely főbíró 1804-ben már csak az utcákon és az istállókban történő pipázást tiltja meg. Érdekes büntetéseket hozott a közellátás területén, amelyeket ma is sikerrel lehetne alkalmazni. „A hentések, mivel hamis mértékkel mérték a húst, déltől másnap estig fogházzal büntettek”. "Mégmérték a tanácsháznál a zsemlyék és súlyhiányosoknak találtattak, ezért mindkét pék 3-3 forinttal büntetett meg. A büntetéspénz a szegények pénztárába tétetett."

A hétéves háború 1756-63-ig tartott Anglia-Poroszország és Ausztria, Franciaország és Oroszország között. A háborús kiadások kimerítették az állampénztárt, ezért a háború miatt felajánlott nagyobb - 2000 Ft-on felüli - adományokért nemességet adtak. Az összeg sok volt, 30 katonaló ára, de a nemesség a törvény előtti egyenlőséget és a kereskedelem szabad gyakorlását jelentette, ezért több örmény család is megszerezte a magyar nemességet, többek között a Simaiak is.

A hazai /magyarországi/ kereskedelem előmozdítása terén szerzett érdemekért, a hétéves háború költségeire felajánlott pénzadományuk, valamint Salamon ősük templomépítése miatt 1760 májusában magyar nemes lett.

„Lucae Simai, questoris Armeni et oppidi Nostri in Transylvania Armenoplitani civis”, 1760 októberében pedig Theodori, Martini, Isaaci et Solomonis Simai, filiorum quondam Gregori Simai, questorum Armenorum et oppidi Nostri in Transylvania Armenoplitani civium”.

A család mindkét ága azonos címet kapott: a pajzs felső részében két galamb, csőrükben olajággal, alsó részében pedig a Salamon-templom képe.

Mint említettük az örmények egy része kereskedéssel foglalkozott. Az akkori kereskedő nem volt azonos a maival. Vásárolt, szállított, és eladott, de vállalt minden megbízatást is. Szász kereskedők terjesztették el Erdélyben a protestáns vallásokat. Az 1600. évben az örmény kereskedőket országgyűlés tiltotta ki Erdélyből, mert Vitéz Mihály román vajdának kémkedtek.

Az erdélyi örmények által forgalmazott cikkek voltak: marha, juh, disznó, minden állat bőre, méz, bor, gabona, textíliák, fűszerek. A vagyonosabb kereskedők bejárták Ausztriát, Német-, Olasz- és Törökországot. Visszajövet megrakták szekereiket áruval és így közvetítették a külkereskedelmet is.

A sátoros kereskedő az ország határain belül árult. Áruját szekeren szállította és a vásárokon sátorból árulta.

A vándorkereskedő lóháton járta be a vidék helyiségeit. Áruját két kosárban lova cipelte. Csak akkor került haza, ha áruját eladta vagy nagy ünnep közeledett.

A kereskedők külön csoportját képezték a marhakereskedők. Ezek bejárták Erdély marhavásárait, ahol megvásárolták a sovány állatokat és azokat elhajtották Magyarország déli részein lévő bérelt pusztáikra. A török uralom alatt Magyarország nagy része elnéptelenedett, a falvak romokká lettek, a szántóföldek pedig mocsarakká vagy sivatagokká. Ezen területek benépesítése és termékenyvé tétele egy évszázadig tartott. Azalatt a területeket bérbe adta az állam legelőknak. A bérlők nagy része örmény marhakereskedő volt, akik a sovány marháikat felhízaltatták a legelőkön, azután felhajtották azokat Pestre, Bécsbe, de más külföldi városokba is.

Az állatok vásárlását és eladását a kereskedő intézte, a bérelt pusztára pedig egy örmény gondnok, a pusztádsi ügyelt fel. Amelyik kereskedő nemességet kapott, az rendszerint a bérelt pusztát megvásárolta, amelyen földbirtokos lett és lassan felhagyott a marhakereskedéssel.

A Simai család is korán megjelent a déli vármegyékben: Békés, Csanád és Arad megyékben. Ezeken a helyeken örmény pap és iskola hiányában korán beolvadt a magyarságba. Közülük Simai Kajetán 1844-46-ban Békés megye alispánja volt.

Arad városában a család oly köztisztületnek örvendett, hogy a múlt század végén még helymegjelölésként használták a nevüket: a leányiskolától le a Simai-ház felé.

Az 1848-49. évi szabadságharcokban nem adott a család nagy hősokeket, de a maga módján kivette abból is a részét. Simai János marhakereskedő a szamosújvári esküdtek vezetője önként volt az osztrákoknál tús. Simai Salamon öt nőtlen fia közül négy jelentkezett honvédnek, közülük egy elesett. Az osztrákok által Szamosújvárra kivetett hadisarcnak a szegényekre eső részét Simai Márton fizette ki.

Az első országgyűlésre 1848-ban Szamosújvár városa Korbuly Bogdánt és Simai Gergelyt küldte el követként. A részükre adott utasításban szerepelt többek között: a hivatalbeliek nyugpénzt nyerjenek... a várbeli rabok díjazás mellett munkára bocsáttassanak ki... az örmény püspökség felállítására pedig kerestessenek meg a többi erdélyi örmény városok.

Simai Gergelyt 25 éves korában választották meg követnek, ő volt a magyar országgyűlés legfiatalabb tagja. Mint képviselő a végsőkéig kitartott a magyar kormány mellett.

Résztvett a Habsburgokat trónfosztó debreceni országgyűlésen, majd Szegedre is követte a menekülő kormányt. Ezért a szabadságharc után Kolozsvárott haditörvény elé állították és elítélték.

Az alkotmányos élet megindulása után 1861-ben Szamosújvár polgármesterévé választották, évi 700 Ft fizetéssel. Az osztrák reakció felülkerekedése után azonban 1862-ben az egész tisztviselői karral együtt lemond.

"Közreműködésemet - írta - a város önkormányzati jogköréhez tartozó minden ügyre nézve, ezennel mindaddig megszüntetem, amíg az alkotmányos élet visszaálltával a hazai törvények érvényükbe vissza nem léptetnek."

1867-től 1871-ig ismét Simai Gergely Szamosújvár polgármestere. 1872-ben lemondott, hogy elfoglalhassa a Szamosújvárott újonnan felállított törvényszéki elnöki állást. Polgármesteri ténykedései közül meg kell említeni, hogy 1861-ben visszaállította az 1849-ben beszüntetett örmény algimnáziumot Szamosújváron.

1877-ben indítványozta, hogy a betelepedés 200 éves évfordulóját 1872. évben méltó keretek között ünnepeljék meg. Az 1872. év elején történt lemondása miatt az ünnepség elmaradt, mert utóda sokalta az azzal járó kiadásokat.

Simai nemcsak a szabadságharcban volt országgyűlési képviselő. megválasztották 1860-ban is, de lemondott 1861-ben a provizorium miatt. Ismét képviselő 1863-ban, de még az évben lemond, mert törvénytelennek tartja az országgyűlés irányítását. 1868. évtől megint képviselő. Ez évben és a következőkben az örmény egyház jogaiért való országgyűlési beszéde a magyar-örménység egyik legnagyobb harcosává tették.

1868-ban Erdély és Magyarország egyesítésének részletes szabályozását tárgyalta az országgyűlés. Simai Gergely indítványára szavazták meg a képviselők azt a törvénypon-
tot, amely biztosította az örmény katolikusok jogegyenlőségét. Addig az örmény katolikus vallás a bevett, de el nem ismert felekezetek közé tartozott. Az örmény keleti vallás jogegyenlőségét ez a törvény sem biztosította, azt csak a későbbi magyar alkotmány valósította meg.

"Bűnnek tartanám, hogy az ország ezen népe - az örmények - egyházi tekintetben kirekesztessenek azon jogegyenlőségekből, amelyet a fennálló törvények az egyházakra nézve biztosítanak."

Ugyanezen évben Simai Gergely nagy akciót indított az örmény püspökség visszaállítására. Az 1848-ban e tárgyban indított akciót megakasztották a fegyveres harcok, majd az osztrák reakció elnyomása. Az örmény püspökség visszaállítására nem ez volt az első lépése az erdélyi örménységnek. Már az 1765-ben a püspökség visszaállítását kérő beadvány aláírói között vannak: Simai Tódor Gergely /Todor vogh. Grigori Simáján/, Simon Simai és Simai Gergely fia Vártán /Vártán Grigori Simáján/.

A szabadságharc után az első badványt 1860-ban készítették el, aláírta Simai Salamon is. Újabb felirat készült 1863-ban, amelynek egyik szereksztője: ifj. Simai Tódor volt. Simai Gergely 1863-ban a jelenlegi főpapi igazgatás mostohaságával és sikertelenségével indokolja az örmény püspökség helyreállításának szükségességét. Javasolja, hogy terjesszessék fel királyunkhoz indokolt folyamodvány az erdélyi örmény püspökség visszaállítása iránt és a kéréshez való csatlakozásra felhívta a másik három erdélyi örmény plébániát is.

Az örmény egyházi közösségeknek a kérelmét támogató és ahhoz csatlakozó válasziratai igen erős örmény nemzeti öntudatot tárnak elének.

Erzsébetváros így írt: Ezen külön egyház tartotta fenn az örmény nyelvet az ősi honból századok előtt kivándorolt eleinknél is... Az örmény plébániák területéről kiköltözött örmények latin papok joghatósága alá esnek... jelenleg is annyi örmény van a latinok alatt, mint az örmény papok alatt. Így folytatva az örmény ritus kitöröltetik és a latinba olvasztatik.

Folytatás a következő számban

<><><><><>

Fogyó kiváltó Boldogasszony: "Patrona Armenorum"

A Fővárosi Örmény Klubban 1997 szeptember 18.-án elhangzott előadás.

13 "Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis."

(Ju 15,13)

Mit jelentenek ezek az evangéliumi szavak : az életemet is feláldozni, odaadni valaki másért egy idegenért nem mérlegelve, vajon megérdemli-e ?.. Ha a szülő odaadja a gyermekének pl. a saját fél veséjét, hogy megmentse őt, azt természetesnek tartjuk. De egy idegenért ? Hiszen csak egy életem van !

Mások is, sokan és sokszor a történelem során elgondolkodtak már ugyanezek az evangéliumi sorokon:

"Nagyobb szeretete senkinek sincs annál, mint aki életét adja barátaiért."

75 évvel ezelőtt történt....

Az első világháború után Erdélyből nagy számban áttelepült örmény szertartású katolikusok számára 1922-ben megalakult a budapesti Örmény Katolikus Egyházközség. Az első lelkipásztorok a velencei mechitaristák. 1934-ben a bécsi mechitaristák veszik át a magyarországi örmény katolikusok lelki gondozását az esztergomi érsek főpásztori joghatósága alatt. Az istentiszteleteket a budapesti Bazilika Sz. Lipót kápolnájában tartják. 1947-ben a bíboros főpásztor szervezi újjá az örmény lelkésziséget. 1949-ben a Budapest, V., Semmelweis u. 9. II. emeletre költözik a lelkésziség kápolnájával együtt. 1974. májusában a lelkésziség átteszi székhelyét a tulajdonába került Budapest, XI., Or-

lay u. 6. szám alatti háromszintes épületbe. A magyarországi örmények Orlay utcai kápolnájának patrónája "Fogolykiváltó Boldogasszony", ünnepe szeptember 24. A templom másik védőszentje Világosító Szt. Gergely, az örmények apostola, akinek a nevéhez fűződik az örmények keresztény hitre térítése Kr. u. 301-ben.

Ez utóbbi nem szorul bővebb magyarázatra, de jóval kevésbé ismert a Fogolykiváltó Boldogasszony tisztelete nálunk, az örmények körében.

A "Fogolykiváltó Boldogasszony" tisztelete egészen a XII.-XIII. század fordulójára nyúlik vissza, a keresztes hadjáratok korába. A harmadik keresztes hadjárat teljes eredménytelensége, Barbarossa Frigyes császár halála (1190), II. Fülöp Ágost francia és Oroszlánszívű Richárd angol király vetélkedése nem tudta Jeruzsálemet Szaladdin szultán kezéből visszaszerezni, a fogságba esett keresztes lovagokra pedig szörnyű rabszolgaság várt. Mindez felébresztette a keresztény nyugat lelkiismeretét, s a válságba jutott keresztes háborúk eszméje helyett a nyugati kereszténység figyelme az iszlám fogságban sínylődő keresztény foglyok kiváltása felé fordult. Rövid egymásutánban két olyan szerzetes- és lovagrend alakult, amely fő feladatának a foglyok kiváltását tekintette. Ilyenek voltak az 1198-ban III. Ince pápa által jóváhagyott "trinitárius" és az 1235-ben IX. Gergely által megerősített "mercedárius" fogolykiváltó rendek.

A trinitáriusok rendjének alapítója Matha-i Szent János (1154-1213), párizsi egyetemi tanár volt, ahol 20 éven át tanított. Első szentmiséjén látomása volt: két megbilincselte ember, egy keresztény és egy már rabszolga jelent meg előtte. Ekkor értette meg, milyen hívatást szánt neki Isten: a keresztény foglyok kiváltása az iszlám rabságból.

A rend társalapítója Valois Szt. Félix (1130-1212) egészen más egyéniség volt. VII. Lajos francia király kíséretében részt vett a második keresztes hadjáratban. Visszatérve remeteségbe vonult. Barátságot kötött a híres egyetemi tanárral és ő is lelkesedéssel fogadta, majd magáévá tette a fogolykiváltás eszméjét.

A mercedáriusok rendjének alapítója Nolasco-i Szt. Péter (1182-1256) szintén lovag volt ifjúkorában. 1218 körül a híres dominikánus jogtudós, Penaforti Szt. Rajmond segítségével, valamint I. Jakab aragóniai király patronálásával hárman közösen szervezik meg a mercedáriusok fogolykiváltó rendjét, a trinitáriusokhoz hasonló célkitűzéssel. Volt azonban egy lényeges különbség közöttük: a mercedáriusok rendje kezdetben inkább laikus és lovagrendnek indult, csak a XIV. szd. során alakultak át papi renddé.

Hasonló céljaik, közös vonásaik mellett mindkét rabkiváltó rend sajátos lelkiességgel is rendelkezik. A trinitáriusok a Szentháromság és a kereszt tisztelete, a mercedáriusoknál pedig a Megváltó édesanyjának, a szent Szűznek a különleges tisztelete jellemző. A "votum redemptionis" (a "megváltás fogadalma") pedig saját maguk odaadását is jelentette szükség esetén egy fogoly kiváltására. Vagyis a rabkiváltó szerzetes saját életét volt köteles odaadni egy keresztény fogoly kiszabadítása fejében: ez vagy a biztos halált, vagy az örökös rabszolgaságot jelentette a szerzetes számára. A történelem során

7215 rabkiváltó szerzetes áldozta fel életét embertársai szabadságáért és közel 1.000.000 foglyot váltottak ki az iszlám rabságából a trinitáriusok !

A kifizetett váltságdíj összege kb. 5 és fél milliárd frank körül volt ! A mercedáriusok adatai "szerényebbek", ők "csak" közel 100.000 foglyot váltottak ki. csupán egyetlen kiváltott fogoly nevét említem meg, akit 25.000 lívre-ért szabadítottak ki a szerzetesek: Cervantes, a világirodalmi nevezetességű "búsképű lovag" szerzőjét.

A mercedáriusok Kolombuszt második útján elkísérték Amerikába, ahol rendjük rendkívül gyorsan elterjedt, s céljuk a hódítók kegyetlenkedéseinek a megakadályozása volt az őslakos indiánokkal szemben. később Amerikában a múlt században síkraszálltak a néger rabszolgák, főleg a gyerekek felszabadításáért. A XX. század ismét új feladatok elé állította őket: foglalkoznak az üldözöttekkel, a hitük miatt hátrányos megkülönböztetést szenvedőkkel, a bebörtönzött rabokkal ...

A trinitáriusok inkább Európában terjedtek el, így Magyarországon is, a török kiűzését követően. A kiscelli templom és kolostor Óbudán, vagy a makkosmáriai kegyhely Budakeszi határában az ő tulajdonukban volt. számos fogoly magyart váltottak ki a török rabságából, természetesen protestánsokat is, mígnem II. József, a "felhomályosult" uralkodó 1783-ban rendeletileg el nem törölte őket. Félelmetes volt az indoklás: azért károsak a rabkiváltó szerzetesek, mert kiviszik a pénzt az országból a keresztény rabok kiváltására...!

Két évszázaddal később a Kádár-diktatúra idején pedig azért csukták két évre börtönbe a magyarországi örmények lelkipásztorát, mert behozta a világ minden táján összekoldult pénzt az országba, a Fogolykiváltó Boldogasszony tiszteletére építendő örmény templom céljára ... Tempora mutantur...

Az ősi "rabkiváltó karizmát" a XX. század során a trinitáriusok is a modern kor kihívásaihoz igazítják: kötelezik magukat a mi korunk "rabjai", a szegények és az üldözöttek szolgálatára. Ennek érdekében tanulmányozzák a "modern rabszolgaság" legkülönbözőbb válfajait, hogy így hatékonyabban tudjanak segíteni ma is a bajbajutott embertársaikon.

Mindkét rendnek van női ága, valamint világi, ú.n. "harmadikrendi" ágazatai, akik rendjük célkitűzéseit a világban, a családban és társadalomban élve igyekeznek megvalósítani, természetesen a harmadik évezred küszöbén szemünk láttára kialakult modern rabszolgapiac áldozatainak megmentésén fáradozva !

Az ősi rabkiváltó karizmának ez a modern, XX. századi értelmezése játszott szerepet a budapesti örmény templom titulusának kiválasztásában is. Egyrészt a II. világháború után valóban aktuális volt a fogságba esettek hazatéréséért a Fogolykiváltó Boldogasszonyhoz imádkozni, másrészt viszont kitörölhetetlenül beleivódott az örménység

történelmi tudatába 1915, a másfél millió örmény kiirtása, akiket nem lehetett már többé a biztos halálból kimenteni ... Ahány örmény család, a annyi tragédia, annyi kereszt Ugyanaz a sors volt a Moldovából Erdélybe menekült családoknak 300 évvel ezelőtt ! Ezeknek a jólismert erdélyi örmény családoknak a másik fele ma is a Kárpátoktól keletre él, s történelmi sorsuk feltárásra vár... A keresztút, a " Via Dolorosa" egyre újabb stációkkal gyarapszik az évszázadok során !

És akármilyen messzire megyünk vissza az örmény történelem tanulmányozása során, mindig ugyanazt tapasztaljuk: az evangéliumi örömhír nem más, mint Krisztus követése a keresztúton, egyre feljebb. A világ legelsőként kereszténnyé lett népének történelmi sorsa: misztérium ! De mi van a mával ?

A második évezred vége felé újabb problémákkal kellett szembenézniük magyaroknak és örményeknek egyaránt, amely az ezredforduló tájékán újra aktuálissá teszi a Fogolykiváltó Boldogasszony tiszteletét. A "modern rabszolgaság" nem állt meg a Kárpát-medencénél, a média közvetítésével begyűrűzött életünkbe, mindennapjainkba. A fogyasztói társadalom értékrendvesztése utolért minket is, az anyagi érdekek kiszorítani látszanak a szellemi, lelki értékeket... "Makkos Mária" imádsága egyre aktuálisabb a mi életünkben is:

Ima a Fogolykiváltó Boldogasszonyhoz

Szentséges Szűz Mária, fogolykiváltó Miasszonyunk! Gyermeki bizalommal fordulunk Hozzád. Légy közbenjárónk Isten előtt! Testvéreink közül sokan szenvedélyeik rabságában sínylődnek. Az alkohol, a kábítószer, a nikotin mértéktelen élvezete, a zabolátlan testiség szenvedélye pusztít közöttünk, dönti romba a családi otthonokat, sorvasztja nemzetünket.

Történelmünk válságai során őseink Hozzád fordultak és Te meghallgattad őket, Áldott Miasszonyunk. Légy ma is végzetes bajunkban közbenjárónk! Isten adjon erőt a lelki harcban, hogy megszabaduljunk szenvedélyeink rabságából. Különösen irgalmadba ajánljuk azokat, akikért felelősek vagyunk: családjaink tagjait és a jövő zálogát: a magyar és az örmény fiatalokat. Fogolykiváltó Boldogasszony, Krisztusnak Szent Anyja és nekünk is Édesanyánk, légy közbenjárónk Szent Fiadnál! Ámen.

A magyarországi örmények Orlay utcai kis templomában Fogolykiváltó Boldogasszony tiszteletében Kelet és Nyugat tradíciói találtak egymásra, és válaszolnak hitelesen a modern kor kihívására. A magyarok és az örmények Nagyasszonyának tisztelete megtanít bennünket arra, hogy szabadságunkkal élni is meg kell tanulnunk. A szabadság még csak a lehetőség. Tartalommal nekünk kell megtöltenünk. És ez nem megy áldozatok nélkül, nem megy Krisztus keresztje nélkül. Nem megy Isten nélkül, nem megy a Szentháromságba gyökerezett felebaráti szeretet önzetlensége nélkül, hiszen a kereszt

tövében lettünk Jézus szavai alapján Szűz Mária gyermekei: "-Íme a te Anyád" és "-Íme a te Fiad" (v.ö. Jn. 19,26-27).

Érdekes, hogy milyen nehezen tudjuk tudomásul venni, hogy a keresztet - kicsiket és nagyokat egyaránt - nem lehet kispórolni az életünkből. A "összkomfortos kereszt nélküli kereszténység" nem kereszténység. Emberi létünk koordinátáit a kereszt két szára jelzi: felfelé az istenszeretetet, horizontálisan pedig az emberszeretetet. És az origó: Krisztus keresztje.

Más megfogalmazásban ugyanezt, a szeretet kettős főparancsát halljuk vissza:

" Szeretet az Isten:
aki szeretetben él, Istenben él,
és Isten őbenne".

(I. Ján. 4, 16)

Erre a szeretetre tanítanak minket Fogolykiváltó Boldogasszony fehér ruhás szerzetesei .

fr. Lénárd
világi ferences
történész, teológus

<><><><><>

Örmény nyelv - örmény írásbeliség

A Fővárosi Örmény Klubban 1997 szeptember 18.-án elhangzott előadás.

Néhány gondolatot szeretnék megosztani erről az igen fontos kérdésről. Teszem ezt annak alkalmából, hogy láttam a legutóbbi időben az Ararát című laphoz mellékelve jelentkezési lapokat örmény nyelvoktatásra, valamint az MTV Rondó című /a hónap utolsó szombatján jelentkező/ nemzetiségi műsora is foglalkozott e kérdéssel. Mivel nem vagyok armenológus s az örmény nyelv beavatott ismerője, némi tapasztalatom mellett a könyvek adta ismertetésre kell támaszkodnom, amit kiegészítek gondolataimmal, véleményemmel.

8 éve jelent meg egy szép kiállítású könyv: *Miatyánk* 121 európai nyelven /Bp. 1990./ A 195. oldalon közli az imát, háromféle módon is:

1. örmény nagybetűkkel /melyeket az V-VIII. században a kisbetűk helyett is használtak/,
2. ugyancsak örmény betűkkel az 1666-ban Amszterdamban kiadott Bibliából,
3. latin betűs átírásban. Ez hadd szerepeljen itt is, mintegy mottóként:

Hair mer vor herkins yes,
sourb yeghitsu anun ko,
yekestse arkhayutyun ko,
yeghitsu kamkh no,

vorpes herkins yev herkri.
 Zhats mer hanapazort tur mez aysor,
 yev thogh mez az partis mer,
 vorpes yev mekh thoghunk merots partapanats,
 yev mi tanir azmez i portsutyun,
 ayl parkya azmez i care.

Előzetesen a 194. oldalon olvashatjuk a legfontosabb tudnivalókat az örmény nyelvről:

1. "Indoeurópai" nyelv, a család önálló ága. A modern örmény két nagy nyelvjárásra oszlik: - keletire /araráti, Örmény SZSZK - ma: Örmény Köztársaság !/ és a - nyugatira, amelyhez szinte valamennyi kolónia tartozik.
2. A beszélők száma 4-4,5 millió lehet. Fontosabb településeik: Örmény SZSZK / ÖK!/ 2,5 millió, valamint Szíria, Irak, Egyiptom, Franciaország, Olaszország, Irán, India, Amerika. Magyarországon 1669-ben települt le az első csoport Gyergyószentmiklós környékén. További településeik: Szamosújvár 1726, Erzsébetváros 1738, Újvidék 1739. Budapesten ma is működik az örmény katolikus plébánia. /Megjegyzés: a felsorolások nem teljesek !/
3. Nyelvtani szerkezete annyira eltávolodott a rokon nyelvekétől és inkább a ragozó /agglutináló/ nyelvekéhez /török, magyar/ hasonlít. Nincs nyelvtani nem. A főnévnek két esete van, amelyeket ragokkal képez. A többes jele -ner, ehhez csatlakoznak ugyanazok az esetragok, mint egyes számban. A jelző változatlan. A főnévhez határozott névelő csatlakozhat /aschar, aschare = világ, a világ - tehát nem szorosan vett névelő !/ A viszonyszók névutóként használatosak. A főnévi igenév végződése alapján 3 igeragozási kategória /1. - il, -el, 2. -al, 3. -anal, enal/ és rendhagyó igék. Gazdag igeragozás.
4. Szókincs alapján indoeurópai nyelv, amelyet számos korai iráni átvétel gazdagít. Szavainak egy rétege közel-kelet ősi nyelveiből származik /pl. urarti/. Kölcsönzött a kaukázusi nyelvekből, görögből, franciából.

Egyik legrégebbi irodalmi hagyományokkal rendelkező nyelv. Az örmények története a Krisztus előtti II. századra nyúlik vissza. Bibliamagyarázatok a Krisztus utáni IV. századig tartotta magát és a liturgia nyelve mindmáig. Az ima szövegét is ezen közöljük. A modern irodalmi nyelv a XVI. században formálódott, de csak a XIX. században ismerték el. Kezdetben görög írással jegyezték le. Az örmény írást Meszrop Masthoc alkotta meg 406-ban. Megkülönböztet kis- és nagybetűket, balról jobbra halad, minden hangra külön jele van. /38/."

A könyvben még ott szerepelnek a számok is !
 1 meg, 2 /j/ergu, 3 /j/ erek, 4 chors, 5 hing,

6 veti, 7 yota, 8 vutn, 9 inn, 10 dasj,
100 hariur

Máris felmerült néhány kérdés, amit az idézett szöveg bennünk támaszt! Újabb könyvet kell segítségül hívnunk. Ez pedig a dr. Schütz Ödön professzor szerkesztésében megjelent Hajk és Bél harca. A régi örmény irodalom kincsestára I. /Szombathely 1995. A 293. oldalon olvashatjuk:

" A XIX. század elején különös lendülettel került napirendre a diaszpórák iskolai köreiben az örmény irodalmi nyelv ügye.

A papi központokban, az egyházi irodalomban a klasszikus irodalmi nyelv / grabar - az írás nyelve/ volt egyeduralkodó, viszont a modern irodalmi irányzatok a beszólt nyelvhez idomuló, új irodalmi nyelvet igényeltek /asharhabar - világi nyelv/. Az asharhabar - majd egy évszázadig húzódo vitatkozás közepette - a használatban fokozatosan kicsiszolódott és végül is általános polgárjogot nyert."

Nem érdektelen az idézetet még némileg folytatni:

" E nyelvi és irodalmi megújulásban jelentős szerepe volt a diaszpórában működő különböző fokozatú iskoláknak, így a Konstantinápolyban 1790-től kezdődően fungáló iskoláknak, a moszkvai Lazarján Akadémiának /gimnáziumot és főiskolát ötvöző tanintézet, 1816/, a tfliszi Nersiszián Líceumnak /1824/, a kalkuttai örmény kollégiumnak /1821/." S megemlítést nyernek - mert így teljes a kép - a mechitaristák is !

Foglalkozik a könyv a két nyelvjárás kérdésével is !

A "Hangátírás" című fejezetben /295. o. skk./ olvashatunk erről.

Már szóltunk az örmény írásról, melyet Meszrop Mastoc " az arameus írás valamelyik változata alapján állított össze, majd a sémi írásrendszerből hiányzó magánhangzókat a görög ábécéből pótolta. Így a legkorábbi írásművek egy kb. 4-5. századi hangállapotot képviselnek... A klasszikus nyelv hangrendszere csekély eltéréssel jórészt konzervatívan fennmaradt a modern "keleti" irodalmi nyelvben.

Az örmény írás 35 betű és néhány betűkapcsolatot ölel fel /innen a 38 !/, amely betűszerint tükrözi az örmény nyelv hangrendszerét.

Az arméniai irodalmi nyelv olvasása tehát nem okoz különösebb nehézséget, mert hangkészlete nagyobb részt megegyezik /a/ klasszikus nyelvével. Ami kevés eltéréssel rendelkezik, jobbára magánhangzó-kapcsolatok olvasatában azt ma az örményben /a grabar szöveget is/ a modern nyelvi változattal olvassák."

Lássunk néhány példát hangváltozásokra !

keleti	nyugati	jelentés
grabar	krapar	irodalmi nyelv /régi/
dahegan	bahekan	dinár
berd	pert	erőd
jur	csur	víz
dzer	cer	kéz

/A már előbbieken közölt számsor esetében így érthető, hogy a kettő és a három előtt J szerepel, de ugyanez van a Jerevan - Erivan városnév párban is !

Még a példákat lehetne folytatni. A lényeg az, hogy Arméniában maradt meg a klasszikus kiejtés, s a délre fekvő területeken változott, s innen vitték szét főleg a diaszpórákba. A diaszpórákban azután az idők folyamán bekövetkezett a kettősnyelvűség, majd az asszimilálódás. Az már az előbbieken idézett - hivatkozott műben olvashatunk arról /281.o./, hogy Uj-Dzsulfában, Iszpahán elővárosában perzsa, Tifliszben a Havbahar negyedben grúz, Konstantinápolyban és Anatóliában oszmán-török lett az örmények második anyanyelve. De lehetne folytatni a sort, hisz a lengyelországiaknál szerepel a kipcsák /örmény betűkkel írták!/, S íme itt van a magyar-örménység kérdése is! Szajat-Nova örmény költő / 1712-1795/ 85 verset azeri, 68-at örmény, 37-et pedig grúz nyelven írt.

Egy örmény származású lengyel újságíró, Romuald Kovas utazást tett Arméniában, s erről beszámolt magyarul is megjelent könyvében. /Az éden felderítése, Bp. 1979./. Számtalan érdekes, idevonatkozó feljegyzése, megállapítása van. Felveti azt is, hogy a lengyel földre érkezők lehet, hogy eredetileg kipcsakok voltak, de az örmények közvetítésével felvették a kereszténységet / 48.o./. Ő is vázolja az irodalmi nyelv és a két nyelvjárás helyzetét, ám megjegyzi: "De vannak területek a két, nem csupán kiejtésben, hanem nyelvtanilag is eltérő nyelvjárás kereszteződik." /78.o./ Arméniában is van olyan város / a múlt rendszerben: Lenakan/, ahol a nyugati dialektikust beszélnek, de a keleti az irodalmi nyelv. A két főnyelvjárás mellett azonban - idézi egy szaktekintély megállapítását -: "Örményországban mintegy 50 nyelvjárást beszélnek. Gyakran a szomszéd falvak lakói sem értik meg egymás beszédét, olyan nagy a török, perzsa, arab lerakódás a nyelvükben..." /94.o./

Ha vizsgálódnunk akarunk, nem is kell messzire mennünk. Vegyük elő Szongott Kristóf alapvetőnek tekinthető műveit a genealógiáról meg az etnográfáról. ott a nevek eredetének sokrétűsége, de olvashatók olyan feljegyzések is, hogy erdélyi örmény tájszó vagy erdélyi örmény nyelvjárásban közöl egy szöveget. S a vizsgálat kiterjeszthető könyvekre, iratanyagra, szép előadás- és szakdolgozat témát adnának!

Dr. Sasvári László

**Az 1997. szeptember 13-án a Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat
V. Akadémia u. 1. II. em. 294. sz. alatti közösségi termeiben megnyílt fiatal
örmény származású képző- és iparművészek kiállításán elhangzott
megnyitó beszéd.**

Hétköznapi csoda tanúi vagyunk. Olyannak, amelynek elemei fellelhetők köznapjainkban, átlagos emberekben. Mert a szépség és iránta a vágy, az egymáshoz közeledés, segítőkészség, alkotóerő létezik bennünk, körülöttünk. Sajnos azonban ellentétes hatások gáncsolják gyakran a nemes törekvéseket. Szükséges és szerencsére időnként kerül olyan elkötelezett egyéniség, aki hatalmas hittel, akarattal, szívósan végrehajtja a jó kezdeményezéseket. dr. Issekutz Sarolta asszonyt adta és jelölte a sors erre az önfeláldozó feladatra. Számos egyéb sikeres megoldása között ennek a klubnak megszervezése szintén előkelő helyet foglal el. Cél ez a kis zug, ahol alkotni, szórakozni, élni lehet a közösség fészekmelegében. Klubnak hívják, de tulajdonképpen hívogató, barátságos otthon.

Kapunyitását fiatal örmény származású magyar művészek bemutatkozása jelenti. Ők részben amatőrök. Hozzá kell tennem, hogy egyelőre, mert sokuk munkáiban már megcsillan a jövő hívatásos művésze.

A képzett alkotók közül három iparművész. Pataki Mátyás, akinek képességeit nemzetközi tanulmányok és hazai diplomája érlelték. Különleges szépségű, nagy darab csiszolt forgó kövekből összeállított gyűrűket hozott ide.

Ligeti Edina, szaktanári képezéséhez híven vizuális kommunikációt érvényesít. Velenicei fotósorozata egyszerű, közeli, színes városképeket nyújt.

Ligeti Dorottya tárgyai kedves gyerekcipők, sapkák, táska, doboz, melyek bőrből, helyenként textíliával kombinálva készültek.

Borosnyai Klára természetelvű akvarellje elmosódott foltokban emlékezik a Lófőtisztásra, de megihlette a zebegényi Duna is.

Juhos-Kiss János érzékeny megfogalmazású vízfestményei a nagymultú Szamosújvárt idézik.

Udvari Hajnalka linómetszetei Kispest iránti vonzalmának tanúi, ugyanakkor örmény családok címerajzai is színesítik a kiállítást.

Karácsony Ernő erdélyi témájú tájélményein, expresszív olaj képein valamint grafikáin pontos lényeglátás és jellemrajz uralkodik.

Az "Útkereső" fiatalokat most Balogh Réka képviseli. Merész, kíváncsi, lendületes, szóval fiatal. Fa- és felhő fotói, bőrképe, az általa tervezett és készített szőnyeg, kollázs, objet trouve-ja vagy a hullámok ritumusa - mind őt jelentik és szolgálják.

A mitikus Noé dédunoka, Hajk nemzetsége, időszámításunk előtti századok dicsőséges hódító nagyhatalma ma ellenséges szorításban tengődik egy kis köztársaságban. Szörnyű szenvedések kergették legjobbjaikat szerte a világba. Így Apaffi Mihály fejedelem oltalma alá is a 17. században. Azóta élünk sorsközösségben, rokoni szeretet-

ben. Ahol megjelennek árván, nyelv és haza nélkül is konkrét jelző nyomot hagynak. Ősi kultúrájuk, tehetségük elpusztíthatatlan. Az igazságuk is az.

dr. Benedek Katalin
művészettörténész

<><><><><>

Az Aradi Vértanúk emlékűnepség

A ragyogó idő és az Országos Örmény Önkormányzat más, csábító programajánlata ellenére a magyar-örmények mégis a Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat hagyományos Aradi Vértanúk emlékűnepségén vettek részt az Új Városháza Közgyűlési termében október 5-én du. 17 órakor. Megtelt a Közgyűlési terem a gyászoló és ünneplő magyar-örmény közösség tagjaival, valamint az újságokban is meghírdetett ünnepi műsor iránt érdeklődőkkel.

A magyar szabadságharcra és az Aradi Vértanúkra - köztük Kiss Ernő és Lázár Vilmos magyar-örmény vértanuinkra emlékezés a hazai magyar-örmény közösség és így a fővárosi közösség számára is igen fontos, hiszen erdélyi magyar-örmény gyökereink és magyarságunk része, amelyre mindig és minden körülmények között büszkék voltunk, vagyunk és leszünk.

Együtt imádkozott Reményik Sándor költő szavaival az ünneplő közönség és a harangzúgás alatt a hősök emlékére felavatott és megkoszorúzott kopjafa előtt némán felállva percekig megrendülten emlékezett a magyar hazáért és szabadságért harcolt és elesett, valamint kivégzett hőseinkre.

Akik nem tudtak résztvenni a megemlékezésen, azok számára ismertetésül, akik viszont jelen voltak, azoknak felelevenítésül álljon itt az est műsora a kiadott műsorlap alapján:

1. Magyar himnusz	(Arad, október 5-én 1849. este)
2. Örmény himnusz	10. Ph. E. Bach: Adagio (A-moll Solo Sonata)
3. Megnyitó (dr. Issekutz Sarolta elnök, Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat)	11. Arany János: Válság idején
4. Dr. Kedves Gyula hadtörténész: Az aradi tizenhárom	12. Ph. E. Bach: Allegro (A-moll Solo Sonata)
5. Arany János: Április Tizennegyedikén	13. Juhász Gyula: Arad
6. Handel: Dignare Domine	14. Pergolesi: Qui vidit suum (Stabat mater)
7. Bartók Lajos: Gábor Áron	15. Medgyes Lajos: Rabságom oka
8. Mozart: Credo tételből részlet (C- dúr mise)	16. Fogolyán Kristóf: zongoradarab Op.4.
9. Lázár Vilmos levele feleségének	17. Arany János: Letésem a lantot

18. Marchesi: Ave Maria

20. Szózat

19. Reményik Sándor: Imádság

Köszönet Csernák János, Dóczy Péter budapesti és Sebes Karen Attila kolozsvári színművészeknek, Fogolyán Kristóf fuvolaművésznek, a soproni Molnár Enikő ének- és Tirnitz Tamás zongoraművésznek a magasszínvonalú előadásért, valamint Birkl László magánygyűjtőnek az estre rendezett ARADI VÉRTANUK emlékkiállításért. A felavatott kopjafa Sánduly György /Zeteleka/ népi fafaragó mester munkája. (A kopjafa végleges helye a Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat Budapest V. Akadémia u. 1. II. em. 293. szám alatti klubterme.)

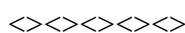
A megemlékezés hangulatát még inkább fokozta a csodálatos Közgyűlési terem, amelyet az alkalomra dr. Demszky Gábor főpolgármester úr biztosított részünkre.

Köszönet érte.

A Steindl Imre által 1875-re elkészült terem Lotz Károly freskóival, dús aranyozásával, csodálatos üveglakkaival, márvány és kovácsoltvas kandallóival, hatalmas kristálycsillárjaival, gyönyörű bútorzatával és a páratlan díszlépcsőjével méltó keretét adta a megemlékezésnek.

Köszönetet mondunk a Magyar Művelődési Intézetnek és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnek a rendezvény támogatásáért.

Hálás köszönet mindazoknak, akiknek fontos volt az együtt emlékezés e gyásznapon.

Az Aradi Tizenhárom

1849. október 6. hajnalán az aradi vár sáncai között sortűz dörrent, majd kisvártatva egy magányos lövés csattant el. A vérbefojtott magyar szabadságharc honvédseregének 4 kitűnő parancsnoka halt akkor mártírhálált ott. Kiss Ernő altábornagy, Schweidel József, Dessewffy Arisztid tábornokok és Lázár Vilmos ezredes. Ez a 4 katona akár a 48-as Magyarország polgári átalakítását célul tűző társadalmi rétegeit is szimbolizálhatná. Kiss Ernő örmény származású, a XVIII. században birtokot és nemességet szerzett "újjgazdag" család sarja, a nagybirtok, a szédítő gazdagság és nemesi rang ellenére a polgári átalakulás híve, mert tudja hogy az ország s ezáltal ő maga is csak ezáltal válhat igazán európaivá.

Schweidel József magyarországi német polgárcsaládban született, hosszú s kifogástalan katonai szolgálata elismeréseként éppen a forradalom előestéjén kapja meg a magyar nemesi címet. Nem szeret politikai dolgokba elegyedni, talán nem is igen érti a forradalmi átalakulás problémáját, de becsületos katona, aki újjászülető hazája alkotmányára letett esküjét szentnek tartja, s híven szolgál mindhalálig.

Desseffy Arisztid igazi tősgyökeres magyar birtokos nemes (mint ilyen Vécsey mellett az egyetlen az aradi tizenhárom között, csattanós választ adva ezzel arra a képtelen állításra, hogy a magyar 48 valamiféle retrográd, nacionalista nemesi rebellió volt a modern európaiságot megtestesítő osztrák hatalom ellen).

Annak a középnemességnek a tagja, amely élére állt a polgári fejlődésért folyó küzdelemnek, s képes volt rövid távú érdekeit is feláldozni a jobbágyfelszabadítással a cél érdekében.

Lázár Vilmos Kiss Ernőhöz hasonlóan örmény származású magyar nemesi családban született, amely azonban kevésbé vagyonosnak, sőt vagyontalannak számított. Nemesi származása, s bárónő (bár szintén vagyontalan) felesége ellenére ő élte a leginkább polgári életmódot. Az új világ jelképének számító vasútvonal, a Középponti Magyar Vasúttársaság főpénztárosa volt.

A kortárs európai közvéleményt pártállástól és nemzetiségtől függetlenül megdöbbenő kegyetlen bosszúállás (Haynau szerint a rendcsinálás) a sortűz után fél órával folytatódott. A honvédsereg 9 további tábornokát végezték ki, katonát megszegyenítő módon, bitófán. Vegyük számba őket is, s ne lepődjünk meg, ha kiderül csupán hárman magyar nemzetiségűek:

Pöltenberg Ernő, akit csak hűséges szolgálata a honvédseregben, s mártíromsága ruházott fel e névvel, hiszen a bécsi osztrák nemescsalád sarját Ernst Poelt von Poeltenberg néven ismerték 1848. őszéig. A 4. (Sándor) huszárezred kapitányaként állt a szabadságharc szolgálatába, s a VII. hadtest parancsnokaként kényszerült letenni a fegyvert Világosnál.

Török Ignác, magyar nemesi családból származó kitűnő felkészültségű hadmérnök alezredes a császári-királyi hadsereg egyik legtehetségesebb mérnök tisztjeként kéri Komáromba helyezését 1848. nyarának végén, mert tudja, érzi, hogy ott lesz rá szükség. Komárom védelmét irányítja, majd a honvédsereg hadmérnökkarát vezeti a szabadságharc leveréséig.

Lahner György, felvidéki német polgárcsaládból származott. Császári-királyi őrnagyként a 33. (Gyulay) sorgyalozezred III. zászlóalját vezényelte, de a harcmezőről 1848. őszén elszólították egy lehetetlennek tűnő feladat ellátására. Egy hadiiparral nem rendelkező, blokád alatt lévő országban kellett megszerveznie a hadianyaggyártást. Ezt a lehetőségekhez mérten a legteljesebb sikerrel tudta végrehajtani, s fáradhatatlanul dolgozott még az utolsó napokban is, Aradon próbálkozva hadianyaggyártás beindításával. Higgadt nyugalomra jellemzően fuvolaszóval búcsúzott az élettől az utolsó aradi éjszakán.

Knézić Károly, horvát határőr katonacsalád tagja a 34. (Porosz herceg) sorgyalozezred századosaként érte a forradalom. A szabadságharcban kitűnő csapatparancsnok volt, 1849. április 26. hajnalán ő vezényelte a komáromi ostromsáncokat elfoglaló magyar csapatokat, a csatatéren érdemelve ki a tábornoki kinevezést.

Nagysándor József, magyar nemescsalád sarja nyugalmazott huszárcapitányként lépett a nemzetőrségbe 1848. nyarán. Tábornokként a főszereg lovasságát, majd az I. hadtestet

vezényelte a világosi fegyverletételig. Haláláig büszkén emlegette, az ő katonái vették be rohammal Budavárát 1849. május 21-én.

A legfiatalabb, csupán 30 éves *Leiningen* tábornok egy hesseni német arisztokrata család gyermeke volt, Karl zu Leiningen-Westerburg gróf néven vette feleségül a torontáli birtokos Sissány famíliá szépségéről híres Lizáját. A császári-királyi századosból a honvédsereg talán legtehetségesebb tábornoka vált, az 1849-es nyári hadjáratban a legjobb seregtestnek bizonyult III. hadtestet vezényelte.

A legidősebb vértanú az 56 éves pozsonyi német polgárcsaládból származó *Aulich Lajos* volt. Császári-királyi alezredesként, mint a 2. (Sándor) sorgyalogezred zászlóaljparancsnokát vezényelték a Délvidékre a szerb felkelők elleni harcra.

Esküjéhez híven a császári-királyi hadsereg támadásakor is hűségesen szolgálta tovább a magyar alkotmányosság ügyét, s a tavaszi hadjárat során az egész ország megtanulta a II. hadtest vezénylőjének nevét, aki Pest felszabadításával szerzett hallatlan népszerűséget. Ő volt a szabadságharc utolsó hadügyminisztere.

Damjanich János horvátországi szerb határőr-családban született, híres katonaősökkel büszkélkedve. A szerb felkelők elleni harcban érdemelte ki a tábornokságot, pedig 1848. nyarán zászlóaljának forrófejű jurátusifjai még le akarták lőni keménykezű, szigorú parancsnokukat, hátha szerb kém. A tavaszi hadjárat majd minden ütközetében kitüntette magát Szolnoktól Komáromig, ahol 1849. április végén eltörte a lábát, s a bitófáig járóképtelen beteg volt.

Gróf *Vécsey Károly* egy igazi magyar nagybirtokos arisztokrata, mégis az egyik legtüzesebb forradalmi tábornoka lett a honvédseregnek, megutálva a bécsi udvar két-színűségét, amely még saját hadserege elárulásától sem riadt vissza 1848. nyarán a délvidéki szerb felkelés során. Az V. hadtestet vezényelte.

Október 6. az aradi vértanúk emlékűnepe.

De emlékezzünk meg ezen a napon a szabadságharc névtelen vagy kevésbé ismert, ritkán emlegetett hősi halottairól is, akik szintén életüket adták az újjászülető Magyarorszáért. Örmény származású hősök is voltak közöttük, mint a kolozsvári születésű Szentpéteri testvérek, Imre és Miklós, akik századosként, Ferenc főhadnagyként Erdély felszabadításáért áldozták életüket.

Dr Kedves Gyula
hadtörténész

<><><><><>

Programajánlat

- Változatlanul folytatódik a minden hónap 3. csütörtökén, a Fővárosi Örmény Klub rendezvénysorozat a Magyarok Háza Budapest V. Semmelweis u. 1-3. I. emeleti zenetermében.

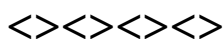
- Beindul az 1997. szeptember 13-án kiállítással felavatott Fővárosi Örmény Művészeti Kiállítóterem és Stúdió (kiállítások, előadások, kézművesműhely, stb. számára).önálló programjai a Budapest V. Akadémia u. 1. II. 293 szám alatt.

A Stúdió ez évi programjából:

Benyik Béla: *Örményország ősi földjén című* (1997 aug. 21-én bevezetett) 23 részes vetítettképes előadássorozatának folytatása:

1. 1997. okt. 29-én 17 óra EREBUNI-JEREVÁN, a 3000 esztendő város
 2. 1997. nov. 29-én 17 óra Jerevánban, Örményország fővárosában. 1. rész.
 3. 1997. dec. 11-én 17 óra Jerevánban, Örményország fővárosában. 2. rész
- A sorozat további előadásait 1998. januártól minden hónap első szerdáján 17 órakor tartjuk. /A további részletes programot következő számunkban közöljük/

- Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület november hónapban előadás-sorozatot indít "Az örmény egyház és művészete" címmel, melyhez a Fővárosi Közgyűlés támogatást is biztosított. A egyes előadások témáját, időpontját és helyszínét külön meghívóval tudatjuk.

Hírek, információk

- Augusztus 25-28-ig az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület szervezésében 29-en látogattunk el Velencébe és a Szent Lázár szigetre a Mechitarista Kolostor, múzeum és könyvtár megtekintésére. Fogolyán Miklós, P. Luca, gergyószentmiklósi plébános, aki 50 évet élt a szigeten, vállalta, hogy a magyar-örmény közösség zarándokait személyesen kalauzolja nemcsak a szigeten, hanem Velencében is, az örmény emlékek nyomában. Felejthetetlen napokat töltöttünk együtt nemcsak a szép időnek, hanem az ott jelenlévő ősi örmény kultúrának, a tárgyi emlékek sokaságának, a sziget hangulatának köszönhetően. Különös érzés volt olyan tárgyakat is megérinteni, mint pl. őseink erzsébetvárosi miseruha adományait az 1720-as évekből a velencei mechitarista rend részére. De különös érzés volt az a megtiszteltetés is, amelynek köszönhetően a Szent Márk székesegyház sekrestyéjébe is bejuthattunk, az egyházi méltóságokkal találkozva.

Velence örmény vonatkozású emlékei megérdemlik, hogy felhívjuk rá a figyelmet.

Ezért - Fogolyán Atya összeállítása alapján - a következő füzetekben folytatásokban részletesen ismertetésre kerülnek.

- **A Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat székhelye:**

1054. Budapest V. Akadémia u. 1. II. em. 261. és 294.

Tel/fax: 153-4444/155 vagy 156 mellék.

Nyitvatartási rend: hétfő és szerda 9-15 óra, kedd 14-19 óra, csütörtök 12-17 óra
dr. Issekutz Sarolta elnök félfogadása minden hónap 1. csüt. 16- 18 óráig II. em. 261.

- **Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:**

1015. Budapest Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1922 Budapest Pf. 168. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel:** 201-2401.

A fogadóidő minden szerdán és pénteken 16-18 óra között.

Erdélyi Örmény Gyökerek

A Fővárosi Örmény Klub időszaki kiadványa

Főszerkesztő: dr. Issekutz Sarolta

Munkatársak: dr. Sasvári László, dr. Magyar István Lénárd,
Juhos-Kiss János, Fancsali János

Szerkesztőség: 1922. Budapest Pf. 168. *Tel:* (1) 201-1011 *Fax:* (1) 201-2401